

TURİZM YATIRIMLARI VE TEŞVİKLER

yatırımlar içindeki payını tablo 1'den izlemek mümkündür.

TABLO: 1

PLAN DÖNEMİ	TURİZM YATIRIMLARININ TOP- LAM SABİT SERMAYE YATIRIM- LARI İÇERİSİNDEKİ PAYI (%)
1. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963 - 1967)	1.3
2. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968 - 1972)	2.1
3. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973 - 1977)	1.0
4. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979 - 1983)	0.6
5. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985 - 1989)	2.8
6. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990 - 1994)	4.4 (*)

(*) Tahmin

KAYNAK: Devlet Planlama Teşkilatı, Kalkınma Planları, Yıllık Programlar.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi başlan-
gıcında, 1963 yılında 10.226 olan belgeli turizm konak-
lama yatak sayısı 4. Plan dönemi sonunda (1983)
65.934'e ulaşmıştır. Böylelikle, 20 yıllık dönemde turizm
sektöründe yaratılan yatak kapasitesi 55.708 olup, bu dö-
nemde yılda ortalama olarak yaratılan yatak sayısı 2.785
olmuştur.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde,
(1985-1989) turizm konaklama yatak sayısı 65.934'ten
145.000'e ulaşmıştır. 5. Beş Yıllık Plan döneminde yak-
laşık 79.066 yeni yatak turizm endüstrisine kazandırıl-
mıştır. Beşinci plan döneminde yılda ortalama olarak ya-
ratılan yatak sayısı 15.813 olmuştur.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi (1990-
1994) içinde yaratılabilir yatak kapasitesi 205.000 ola-
rak planlanmıştır. Bu öngörü gerçekleştiği takdirde, 1994
yılı sonunda ülkemiz belgeli yatak sayısı 350.000'e ula-
şabilecektir.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma döneminde sağlanan
önemli yatak artışına etki eden başlıca faktörler bizce
şunlardır:

(a) Kredi olanaklarının artırılmış olması, (Bu dö-
nemin başında kredi oranı % 75 iken 1989 yılından iti-
baren kredi oranı % 50'ye düşürülmüştür.)

(b) Teşvik araçlarının çeşitlendirilmiş ve genişletil-
miş olması, (Altıncı Beş Yıllık Plan döneminde teşvik
araçlarına kısıtlama getirilmiştir.)

(c) Kamu arazisi tahsisi olanağının yaygınlaştırıl-
ması,

Doç.Dr. Nüzhet KAHRAMAN

TURBAN TURİZM A.Ş.
Bütçe - İzleme Başkanı

TURİZM YATIRIMLARININ GELİŞİMİ

Turizm yatırımlarının, istihdama katkısı, döviz gir-
disi sağlaması, yüksek oranda katma değer yaratıcı nite-
likte olması bölgesel ve yöresel alt yapının gelişimine
öncülük etmesi ve benzeri özellikleri, kalkınma çabala-
rını artırma uğraşında bulunan gelişme yolundaki ülkeleri,
bu sektöre önem vermekte etkileyici olmuştur.

Ülkemizin turizme elverişli doğal, kültürel, tarihi ve
sosyal kaynaklarının varlığı yanısıra kişi ve kuruluşları
tarafından yaratılması gereken alt ve üst yapı yatırımla-
rının harekete geçirilmesi olayı planlı kalkınma dönemi
ile birlikte başlamıştır. Türkiye'nin ekonomik kalkınması
ve sosyal gelişmesi için beklentiler arttıkça, turizm
yatırımları da artan bir ölçüde gelişme göstermiştir. Ne
var ki, finansman kaynaklarının sınırlılığı ve öncelikli
sektör yatırımlarının gerekliliği son kalkınma planı dö-
nemine kadar turizm yatırımlarının çok yavaş gelişme
göstermesine ve toplam yatırımlar içindeki payının küçük
kalmasına neden olmuştur. Turizm yatırımlarının toplam

- (d) Bürokratik işlemlerin kolaylaştırılması,
 (e) Turizm Gelişme Bölge ve Alanlarında alt yapı hizmetlerinin tamamlanmasına öncelik sağlanması.

TURİZM SEKTÖRÜNE TANINAN TEŞVİKLER

Ülkemizde, turizm sektörüne tanınan teşvik araçlarından yerli ve yabancı yatırımcılar eşit koşullar çerçevesinde yararlanabilmektedir. Turizm sektörüne sağlanan teşvik olanaklarını şu şekilde özetlemek mümkündür:

(1) Gümrük Muafiyeti;

Yatırımların gerçekleştirilmesinde kullanılan makine ve teçhizatların ithalatı, teşvik belgesinde belirtilmesi kaydıyla düzenlenen global listelerin Devlet Planlama Teşkilatı'nca onaylanması halinde % 100 gümrük muafiyeti ile sağlanmaktadır. Ancak 1990 yılı Teşvik Kararnameğinde "Doğrudan teşvik edilen yatırım malları listesinde" yer alan yatırım malları için muafiyet getirilmiştir. Söz konusu listede, turizm yatırımlarında kullanılan malzeme ve donanımın büyük bir çoğunluğu yer almadığından turizm yatırımları için bu teşvik türüne kısıtlama getirildiği anlaşılmaktadır.

(2) Yatırım İndirimi

Gelir ve Kurumlar Vergisi mükelleflerine tanınan bir vergi istisnası olan yatırım indiriminden Anonim Şirket Statüsünde olan teşvik belgeli turizm yatırımcıları % 100 oranında yararlanabilmektedir. 1990 yılında teşvik belgesiz yatırımlara da, yatırım indirimi olanağı sağlanmıştır. Ancak, mevcut yasal hükümler çerçevesinde, teşvik belgesiz yatırımların yatırım indiriminden yararlanması olanaksızdır. Nitekim, Maliye ve Gümrük Bakanlığı, yürürlükteki yasaya göre, yatırım indirimi için "Yatırım Teşvik ve Yatırım İndirim Belgesi"ni zorunlu olduğunu anımsatarak yatırımcıların bu konudaki istemlerini geri çevirmeye başlamıştır.

(3) Kaynak Kullanımını Destekleme Primi

1985 yılında yatırımların teşviki ve yönlendirilmesi amacıyla teşvik araçlarına ilk kez yeni bir teşvik unsuru getirilmiştir. Kaynak Kullanımı Destekleme Primi olarak adlandırılan bu teşvik türü, başlangıçta turizm yatırımları için yatırım tutarının % 7 ile % 20 oranında bir kısmının, yatırımın termını boyunca istihkak yöntemine göre, Merkez Bankası'ndan karşılıksız olarak yatırımcıya tahsisi olanağını getirmiştir.

1988 yılından itibaren ise, KKDP'yi yatırımda kullanılan özkaynak miktarının belli bir oranı ölçütünde belirlenmiştir. 1989 yılında turizm konaklama tesisi, yatırımların yerleri, yatırımların için özkaynağın % 40'ı diğer turizm yatırımları için % 10'u oranında KKDP'yi öngörülmüştür.

Bu oran 1990 yılında bu tür yatırımlar için % 30 olarak belirlendiğinden bu teşvik türünde % 10 azalma meydana gelmiştir.

1990 yılında, ilk defa konaklama ve yatırımlarının yanısıra (A) veya (A Geçici) işletme belgeli ve 1 milyar TL sermayeli seyahat acentalarının Turizm Bakanlığı'nca onaylanmış yurtdışı turizm pazarlamasına yönelik ve yıllık en az 1 milyar TL tutarındaki projeleri kapsamında yapılacak proje harcamaları özkaynak üzerinden % 20 oranında KKDP'den yararlandırılmaktadır. Bu durumda, 1 milyar TL sermayeli (A) grubu seyahat acentaları yurt dışı pazarlama faaliyetleri için yapacakları 1 milyar liralık proje harcamasının 200 milyon TL'sini KKDP'den karşılayabilecektir.

(4) Teşvik Primi

1990 yılı öncesinde, yurt içinden temin edilen turizm yatırımı malları için % 25 oranında teşvik primi ödenmekteydi. Ancak bu teşvik türü 1990 yılında uygulamadan kaldırılmıştır.

(5) Bina İnşaat Harcı İstisnası

Turizm Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı'nca teşvik karara bağlanmış otel, motel, tatil köyü ve benzeri tesisler, 1982 yılından beri bina inşaat harcından istisna kılınmıştır.

(6) Vergi, Resim ve Harç İstisnası

Devlet Planlama Teşkilatı tarafından düzenlenen teşvik belgesinde belirtilmesi koşuluyla, girişimciler, yatırımlarında kullanmak üzere aldıkları uzun, orta ve kısa vadeli kredilerle ilgili olarak tahakkuk eden vergi, orta ve kısa vadeli kredilerle ilgili olarak tahakkuk eden vergi, resim ve harçlardan muaf tutulmaktadır. Ancak, girişimcinin bu istisnadan yararlanabilmesi yöreye göre değişiklik arz etmekte ve 300.000 ila 900.000 ABD Doları arasında değişen yıllık döviz taahhüdünde bulunması gerekmektedir.

(7) Katma Değer Vergisi Ertelemesi

İthal edilen malların ithali sırasında ödenmesi gereken KDV, bu verginin fiilen indirilmesi mümkün olacağı tarihe kadar ertelenir.

(8) Yabancı Uyruklu Personel Çalıştırılması

Mevcut veya yatırımın tamamlanması sonucu hizmete girecek turizm işletmelerinde yabancı personel çalıştırma olanağı bulunmaktadır. Bir turizm işletmesinde çalıştırılacak yabancı personel sayısı toplam personel sayısının % 10'unu aşamaz. Ancak, yabancı personel çalıştırma oranı Turizm Bakanlığı'nca toplam personelin % 20'sine kadar artırılabilir.

(9) Döviz Tahsisi Olanığı

Teşvik Belgesinde belirtilen miktarı kadar makine ve teçhizat ithali için döviz tahsisi bankalarca yapılarak teşvik belgesine işlenir.

(10) Özel Dış Kredi Olanığı

Projelerin finansmanı için Türkiye'de bankalar aracılığı ile özel kaynaklı aynı ve nakdi dış kredi temini mümkün olabilmektedir.

Turizm yatırım projelerinin kredilendirilmesinde, kur garantisiz dış kredi tahsisi uygulamasından vazgeçilmesi, Türk Lirası bazında kredi kullanılması yararlı olacaktır. Turizm sektörü kredi faiz oranlarının diğer yatırım projesi kredilerinden mutlaka farklı olarak ele alınması gerekmektedir. Zira günümüzde uygulanan faiz oranı ile ülkemizde turizm yatırım projelerinin geri dönüş olanağı sağlaması mümkün görülmemektedir.

(11) Turizm Kredisi Olanığı

Uzun yıllar turizm sektörünün kredilendirilmesi işlevi T.C. Turizm Bankası A.Ş. tarafından görülmüştür. 1989 yılında Turizm Bankası'nın kapatılması sonucunda, turizm sektörü kredilerinin finansmanı Türkiye Kalkınma Bankası tarafından yürütülmektedir.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminin ilk yıllarında, turizm yatırımlarına yatırım tutarının % 75'i oranında sağlanan turizm kredilerinde bu oran 1989 yılından itibaren % 50 oranına düşürülmüştür. Turizm kredilerine uygulanan vade genelde 3 yıl ödemesiz devre da-

hil olmak üzere 8 yıldır. Ancak, 2 yıl ödemesiz devre dahil 5 yıl vade uygulamasına da tanık olunmaktadır. 1990 yılına kadar, turizm kredilerine Merkez Bankası'nın orta vadeli reeskont kredilerine uyguladığı faiz oranı uygulanmıştır. Edinilen bilgilere göre, 1990 yılında Türkiye Kalkınma Bankası, turizm yatırım projelerinin kredilendirilmesinde % 53 faiz oranı uygulayacak ve bu oran üç ayda bir azalacak veya çoğalacaktır. Başka bir deyişle, turizm kredilerine fleksibl faiz oranı uygulaması planlanmaktadır.

TEŞVİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Turizm yatırımlarında sabit sermaye yoğunluğu nedeniyle yatırım projesine harcanan kaynakların geri dönüş süresi uzun olmakta; işletmecilik dönemi sabit giderlerin (personel, enerji, faiz, amortisman, bakım-onarım, v.b.) yüksek oluşu, pazarın gereği yabancı gruplara sunulan satış fiyatlarının düşüklüğü, ülkemizde bu alanda tatminkar karlılığın sağlanmasını güçleştirmektedir. Söz konusu neden, turizm sektörü teşviklerinin sık sık değiştirilmesini, teşvik unsurlarının kısıtlanmamasını gerekli kılmaktadır. Ülkemizde, turizm sektörüne tanınan teşviklere en azından bir plan döneminde (5 yıl) sadık kalınması, hatta yetersiz kalan teşvik araçlarının yeterli hale getirilmesi zorunluluğu bulunmaktadır. Turizm yatırım projelerinin kredilendirilmesinde, kur garantisiz dış kredi tahsisi uygulamasından vazgeçilmesi, Türk Lirası bazında kredi kullanılması yararlı olacaktır. Turizm sektörü kredi faiz oranlarının diğer yatırım projesi kredilerinden mutlaka farklı olarak ele alınması gerekmektedir. Zira günümüzde uygulanan faiz oranı ile ülkemizde turizm yatırım projelerinin geri dönüş olanağı sağlaması mümkün görülmemektedir.

Bunun yanı sıra, yatırım projesi kredilerine uygulanan vadelerde de değişiklik yapılması, başka bir deyişle 8 yıllık vade yerine 12 yıllık vade uygulamasına geçilmesi ve bu uygulamaya süreklilik kazandırılması gereği mevcuttur.

Turizm yatırımlarının ekonomik ve finansal özelliği gereği açıklanmaya çalışılan önerilerin yaşama geçirilebilmesi halinde, 6. Beş Yıllık Kalkınma Planının 1994 yılının sonunda konaklama endüstrisinde ulaşılmasını öngördüğü belgeli 350.000 yatak sayısına erişebilme şansına sahip olunabileceğini belirtmekte yarar görmekteyim.